

Wolfram von Eschenbach • Parzival

Wolfram von Eschenbach

Parzival

Založba Univerze v Novi Gorici
2019

Wolfram von Eschenbach

Parzival

Prevod besedila, prevod in priredba opomb pod črto: Simon Širca

Strokovni pregled: Marija Javor Briški, Jan Ciglencečki, Jani Virk

Jezikovni pregled: Katja Paladin

Oblikovanje naslovnice: Gregor Franken, Domen Franken

Založnik: Založba Univerze v Novi Gorici, Vipavska 13, Rožna Dolina,
Nova Gorica, <http://www.ung.si/sl/zalozba>

Leto izida: 2019

ISBN 978-961-7025-09-5

Izvirni naslov: Parzival

Izvirne opombe © 2006 by Deutscher Klassiker Verlag, Frankfurt am Main

Tisk: Tiskarna NONPAREL

Naklada: 250 izvodov

CIP — Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.112.2'01-131

821.112.2.09 Wolfram von Eschenbach

WOLFRAM von Eschenbach, ok. 1170-ok. 1220

Parzival / Wolfram von Eschenbach; [prevod besedila, prevod in priredba
opomb pod črto Simon Širca]. — V Novi Gorici: Založba Univerze, 2019

Prevod dela: Parzival

ISBN 978-961-7025-09-5

COBISS.SI-ID 300138240

Copyright © 2019 Založba Univerze v Novi Gorici.

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje in fotokopiranje dela v celoti ali po delih
brez predhodnega dovoljenja Založbe Univerze v Novi Gorici je prepovedano.

Kazalo

Spremna beseda	v
Wolfram von Eschenbach: <i>Parzival</i>	1
Prva knjiga	1
Druga knjiga	29
Tretja knjiga	61
Četrta knjiga	95
Peta knjiga	117
Šesta knjiga	145
Sedma knjiga	173
Osma knjiga	201
Deveta knjiga	219
Deseta knjiga	257
Enajsta knjiga	279
Dvanajsta knjiga	293
Trinajsta knjiga	313
Štirinajsta knjiga	333
Petnajsta knjiga	355
Šestnajsta knjiga	377
Rodovniki	397
Kazalo osebnih in krajevnih imen	401
Izbrana literatura	413

Spremna beseda

Italijanska in obenem evropska srednjeveška literatura sta svoj vrhunec bržkone dosegli z Dantejevo *Božansko komedijo*, na nemškem govornem področju pa primat nedvomno pripada Wolframovemu *Parzivalu*. V tem dvorsko-viteškem epu oziroma romanu v verzih, ki ga zdaj slovenskim bralcem predstavljamo v proznem prevodu, marsikdo vidi drugo najpomembnejše evropsko srednjeveško literarno besedilo za Dantejevo mojstrovino. A v nasprotju z italijanskim klasikom nimamo o avtorju *Parzivala*, napisanega v srednjevisokonemškem jeziku približno med letoma 1200 in 1210, niti osnovnih življenjskih podatkov.

Wolfram von Eschenbach (okrog 1170-okrog 1220) sicer v svojih epskih pesnitvah — poleg dokončanega *Parzivala* sta ohranjena še fragmenta *Titurel* in *Willehalm* — na več mestih govori “o samem sebi, o svojih družinskih razmerah, svojih ljubezenskih izkušnjah, svojih življenjskih pogojih in odnosih do podpornikov in drugih pesnikov” (Bumke 2004)¹, vendar med germanisti danes prevladuje mnenje, da teh izjav in opisov večinoma ni mogoče tolmačiti v avtobiografskem smislu. Za nesporno smemo šteti vsaj ime Wolfram von Eschenbach, saj se avtor sam tako imenuje v *Parzivalu*,² omenjajo pa ga tudi drugi pisci. Njegov rojstni kraj je gornjefrankonski Ober-Eschenbach (leta 1917 preimenovan v Wolframs-Eschenbach) jugozahodno od Nürnberga. Tej določitvi v prid govorijo Wolframove lastne navedbe krajev v *Parzivalu* in *Willehalmu*, iz katerih lahko (sicer zgolj posredno in s precejšnjo negotovostjo) sklepamo tudi o njegovih možnih podpornikih. Poleg turinškega deželnega grofa Hermanna bi to utegnili biti še wertheimski grof Poppo I. ali njegov sin Poppo II.³, wildenberški graščaki⁴ in abenberški grofje⁵. Edina oseba, ki ji avtor izrecno pripiše vlogo v genezi *Parzivala*, pa ostaja neimenovana: nekaj nejasnih namigov o njej dobimo v razdelkih {114} in {115} ob koncu druge knjige, v razdelku {337} in v sklepnem razdelku romana — a Wolfram nam izda komaj kaj več kot to, da gre za “[neko] žensko” (“*ein wîp*”).

¹ Seznam izbrane literature je na str. 413.

² Glej razdelke {114}, {185} in {827}.

³ Opomba 10 na str. 99.

⁴ Opomba 17 na str. 121.

⁵ Opomba 8 na str. 118.

Ob vseh nejasnostih je še posebej zanimivo, da je Wolfram kratek, toda pomemben odlomek romana zelo določno umestil v naše in nam bližnje kraje. Mnogo geografskih imen v *Parzivalu* je namreč izmišljenih, malone do neprepoznavnosti predelanih iz francoskih izvirkov ali pa jim danes ne znamo več določiti prave lokacije — v specifičnem kontekstu devetega poglavja pa Wolfram navaja Furlanijo, Oglej, Štajersko, Celje, Rogatec, Hajdino pri Ptuju, “zlatonosno Dravo” in celo tamkajšnji potok Grajeno!⁶ V tem delu besedila interpreti “upravičeno vidijo duhovno središče celotne pesnitve, saj se med obiskom pri [puščavniku] Trevrizentu od Boga odtujeni Parzival pouči o svojem poreklu in skrivnosti grala, kar predstavlja odločilen preobrat na njegovi duhovni poti” (Ciglencečki 2016). V oči bode zlasti ključna rodbinska in krajevna oznaka *Anschouwe*, s katero Wolfram opisuje Parzivalove sorodnike po moški liniji. Večina interpretov *Anschouwe* povezuje s francosko rodbino Anžujcev, a takšna korespondenca ni samoumevna, saj pesnik Parzivalove prednike, viteze *Anschouwe* oz. *Anschau(e)*, umešča ravno v omenjene, historično dobro znane kraje na območju južne Štajerske (Janko 1994, Ciglencečki 2016).

Wolfram je živel in ustvarjal v obdobju izrazite politične nestabilnosti. V rimskem cesarstvu in nemškem kraljestvu, tedaj razdrobljenem na množico kneževin, so prelom med 12. in 13. stoletjem zaznamovali spori med papežem Inocencem III., nemškimi knezi in bogatimi lombardskimi državami, na drugi ravni nenehno rivalstvo med staufovci in welfi, pa križarske vojne, v katerih so se zrcalile tudi nagle spremembe verske miselnosti: prav križarji so namreč prvi občutili silno moč islama in se na zahod vrnili s spoznanjem, “da je bilo cerkvenodogmatsko strašilo [v podobi] zlobnega in neomikanega pogana zgolj himera” in da lahko “fevdalne države vzhoda s sijajem in razkošjem plemiškega načina življenja in z veličino fevdalnih kulturnih dosežkov” zahodnjakom pomenijo kvečjemu vzor (Spiewok 2003).

Tako kot se je zahodno svetno plemstvo začelo zavedati relativnosti svojega odlikovanega položaja in obenem zahajalo v vse globlje gmotne in duhovne konflikte s cerkveno hierarhijo, se je tudi tedanja literatura začela osvobajati tesnih okvirov verske ortodoksije. Od nekdanje pisane besede “privilegij duhovščine, svojo snov je črpala zlasti iz rezervoarja biblije, liturgije ali dogmatike, služila predvsem verski vzgoji in izobraževanju ali pač klerikalnim interesom [...], odtlej pa izraža zrelo samozavest svetnega fevdalnega plemstva, ki se obrača od onstranstva k tostranstvu” (Spiewok 2003). Krščanstvo “ni več stvar obravnave, ni več téma, temveč danost, ki se je ne da zaobiti in tvori integralni del tedanjega svetovnega nazora, je stvar, ki v nobenem smislu besede ni več problem. Novo, *dvorsko* gledanje na človeka v vseh njegovih razsežnostih pa je nudilo tudi opravičilo za lastno zasedbo najpomembnejših družbenih položajev, saj je viteštvo sebe videlo kot ideal, idealna družba zanje pa je bila poduhovljena viteško-dvorska fevdalna družba” (Janko 1997).

V skladu s tem premikom idejnega težišča je potekala tudi preobrazba srednjeveškega epskega junaka. Ta je bil sprva le prototip za nekakšnega “tuzem-

⁶ Glej razdelke {496}, {498} in {499}.

skega naslednika Kristusa”, v fazi pred klasičnim dvorskim epom — na primer v *Pesmi o Rolandu* ali v *Eneidi* Heinricha von Veldekeja — pa se kontemplativnost in nedejavnost že začeta umikati bolj “junaški” in individualizirani drži, katere najizrazitejše gonilo postaja ljubezen (*minne*). Epski junak dobiva vse bolj diferencirano človeško podobo, njegovo versko motivacijo in askezo pa nadomeščata prizadevanje za samoizpopolnitev in želja po lastni sreči. Vrhunec tega razvoja pomeni literatura o kralju Arturju (Artusu) in zlasti njena zadnja razvojna faza, roman o gralu. Z njim dvorski pesnik okrog leta 1200 “postane rival teologije in Cerkve, spusti se v tekmo z njo, da bi odrešil svet. Čudež oz. čudovita in čudežna prigoda, kar vse je bilo do tedaj v domeni Cerkve in njenih svetnikov, stopi v tem času v službo dvorske literature, ki si človeka ustvarja po svoji podobi.” Tako se v Wolframovem videnju posameznika, “ki išče Boga in ga najde individualno — pa čeprav v objemu neke splošne krščanske doktrine — kaže tudi osvoboditveno dejanje svetnega pesništva. Ta osvoboditev oz. emancipacija od nadzornišтва uradne cerkve se je medtem že dokončala, tudi ob podpori zakrite polemike med pesniki samimi. Tudi iz tega zornega kota je *Parzival* delo, ki napoveduje nov čas, novo dobo, novo poglavje v človeški misli in v sebi združuje elemente resničnosti, ki ji pesnik kljub vsej fantastiki in izmišljijam ne more ubežati in s tem v svojem delu riše družbeno sprejemljiv model neke nove resničnosti” (Janko 1997).

Glavna Wolframova predloga za *Parzivala* je bil nedokončani roman *Perceval ali zgodba o gralu* (*Perceval ou Li Contes del Graal*) Chrétiena de Troyesa, napisan približno med letoma 1180 in 1190 po naročilu grofa Filipa Flandrijskega, na nemška tla pa je arturjanski ep prenesel Hartmann von Aue s svojima pesnitvama *Erec* (okrog 1190) in *Iwein* (okrog 1200). Toda Wolfram starofrancoske predloge ni zgolj prevedel ali na novo ubesedil, temveč je ustvaril vsebinsko in motivno neprimerno bogatejše delo z mojstrsko karakterizacijo glavnih junakov, bistveno podrobneje je opisal ustroj gralovega občestva, v besedilo pa vpletel tako imenovane “ljubezenske ekskurze”, refleksije o pesnikovem poslanstvu in njegovi usodi ter pripombe na aktualna politična in verska vprašanja. Poimenoval je like, ki so pri Chrétienu brezimni (Anfortas, Trevrizent, Herzeloide, Cunneware in mnogi drugi), uvedel vrsto novih (na primer Liaze, Bene, Malcreatiura in Liddamusa), jim namenil več prostora (Sigune) ali znatno spremenil njihovo značajsko podobo (Ither).

Wolframovo govorico odlikujejo bogate prisprodebe, duhovitost, mestoma robat humor, predvsem pa izredna pripovedna dinamika, ki jo bo — upam — posredoval tudi pričujoči prevod. A *Parzival* ne blesti le s svojo jezikovno gibčnostjo in barvitostjo, temveč svojsko obravnava ključne osebne in družbene vrednote ter se dotika občečloveških vprašanj. S tem izkazuje univerzalnost, značilno za večne mojstrovine, in zato imamo pred seboj “po izrazni, duhovni, avtorski umetniški moči eno tistih redkih besedil iz zakladnice evropske literature, ki podobno kot Cervantesov *Don Kihot* presegajo svoj zgodovinski čas in se ob vsej zavezanosti svojemu zgodovinskemu kontekstu prebijajo v sedanjost tako, da se lahko dotaknejo bralca [...] ne kot predmet iz starinarnice, temveč

kot predmet, ki je funkcionalen v sedanjem bivalnem (miselnem in duhovnem in estetskem) okolju; povezan je z registri, ki ne pomenijo poustvarjanja neke sicer blagozvočne, vendar pretekle partiture, temveč igrajo glasbo, ki jo lahko poslušamo kot aktualno kompozicijo našega časa” (Virk 2009).

O prevodu

Wolframov *Parzival* je ohranjen v 16 bolj ali manj popolnih rokopisih (in okrog 70 fragmentih), iz katerih so nemški jezikoslovci v 19. in 20. stoletju pripravili ustrezne čistopise.⁷ Za najzanesljivejša tovrstna “destilata” veljata inačici Karla Lachmanna (6. izdaja iz leta 1926 ali 7. izdaja iz leta 1952), ki jima sledijo malone vsi sodobni prevodi. Pričujoči prevod je narejen po kritični izdaji založbe Deutscher Klassiker Verlag (DKV), ki temelji na Lachmannovi 6. izdaji. Tudi glavnina slovničnih, pomenskih in interpretativnih opomb pod črto je prirejenih ali v skrajšani obliki povzetih po izdaji DKV.

Parzival v izvirniku obsega 24.810 paroma rimanih verzov. Rokopisi so le mestoma opremljeni z inicialkami, ki (morda) označujejo prvotne pripovedne cezure ali zaokrožene tematske celote, sicer pa ep zvezno teče od verza do verza. Lachmann se je odločil za razdelitev celotnega besedila na *knjige* (Bücher), in sicer na podlagi 24 okrasnih inicialk iz sanktgallenskega rokopisa: šestnajstim izbranim inicialkam je pripisal šestnajst knjig, in to poljubno, toda praktično delitev ohranja tudi naš prevod. Obenem je besedilo razčlenil na 827 *razdelkov* (Abschnitte) s po 30 verzi in uvedel še *podrazdelke* (Kleinabschnitte), ki jih je nakazal z zamikom začetnih vrstic. V kritičnih izdajah verzni izvornikov se torej na posamezne verze sklicujejo z notacijo “št. razdelka, št. verza”, na primer “123, 30”, v našem (proznem) prevodu pa se sklicujemo zgolj na razdelke, ki jih označujemo s številkami v zavutih oklepajih, na primer {123}.

Osebnih in krajevnih imen praviloma nisem slovenil, razen v povsem nespornih primerih, kot sta, denimo, *Baldac* (Bagdad) in *Dôlet* (Toledo). Zlasti Artus ostaja Artus in ni preimenovan v Arturja, ker prva oblika bolj ustreza dikciji nemške dvorske epike. Deželo *Anschouwe* v skladu z omenjenimi negotovostmi — s tako imenovano “štajersko uganko” *Parzivala* — navajam kot v izvirniku (z izpeljankama Anševinec, anševinski) in je ne prevajam v Anjou (Anžujec, anžujski/anševinski). Trši prevajalsko-interpretativni oreh je toponim *Bertâne* (*Bretâne*, *Britâne*), ki označuje kraljestvo kralja Artusa. Pogost prevod oznake za prebivalca te dežele (*Berteney*s, *Bertûn* ali *Britûn*) je Bretonec, vendar sproža pomisleke in ga je treba vzeti z zrnom soli. Za Wolframa je tudi kralj Artus *Bertûn*, toda zgodbe o njem se ne godijo v Bretanji, ki je bila le del širnega anglo-normanskega kraljestva, temveč na britanskem otočju, v Britaniji. Dieter Kühn, prevajalec izdaje DKV, je težavo salomonsko rešil tako, da je nemški imeni za Bretanjo (Bretagne) in Britanijo (Britannien) “jezikovno križal” v “Britannie”, Bretonec (Breton) in Britanec (Brite) pa sta se tako zlila v “Bretanca” (“Britanne”).

⁷ Fragment *Parzivala* na pergamentu, verjetno s konca 13. stoletja, hrani tudi Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani kot rokopis 99/50 (Stanonik 1957).

Žal slovenščina podobno smiselne hibridizacije ne dopušča, zato sem izbral Britanijo in Britance.

Zakaj sem se, nepesnik, brez slabe vesti odločil za prozni prevod, je bilo že nakazano: preprosto zato, ker je Wolfram tako dober pripovedovalec — in zato, ker je v našem času nemogoče poustvariti recepcijsko okolje za besedilo, prvotno namenjeno glasni recitaciji pred občinstvom. Tudi trije sodobni in najpogosteje uporabljeni nemški prevodi *Parzivala* so prozni: prispevali so jih Wilhelm Stapel (1937), Wolfgang Spiewok (1977) in Peter Knecht (1998). Četrti prevod (Dieter Kühn, DKV, 1994), ki velja za filološko najpreciznejšega, je verzni (četudi le izjemoma ohranja rimo).⁸ Toda Kühn v spremni besedi sam poroča o težavah pri prevajanju strnjene govornice visokega srednjega veka v sodobno nemščino ob sočasnem upoštevanju verzne mere: zdelo da se mu je, “kot da mi je Wolfram osebno v možgane namestil stiskalnico in vedno tesneje privijal vijak, tako da so stisnjene sive celice mojega govornega centra pobesnele in da se je iz moje fontanele pokadil neznaten oblček dima ...”.

Odločitev za prozni prevod vendarle s seboj prinaša tudi nevarnosti. Semantični spekter mnogih srednjevisokonemških besed je zelo širok, kar prevajalca v vsakem novem kontekstu sili v reinterpretacijo in ga zlahka zapelje v skušnjava, da interpolira ali ekstrapolira, namerno ali nevede odvzema ali dodaja pomen-ske odtenke, ubira zdaj vedrejši, zdaj turobnejši ton, skratka, da “pesni” tam, kjer Wolfram ni imel namena pesniti, temveč je želel zgolj izraziti preprosto ali natančno opredeljeno dejstvo.

Interpretacijske nejasnosti se začnejo že v prvem verzu,⁹ previdnost pa je potrebna že na temeljni pomenski ravni. Samostalnik *wîp*, denimo, je v literaturi iz Wolframovega časa stanovsko povsem neznačilen in pomeni ženo ali (poročeno) žensko (nem. Weib), samostalnik *vrou(we)* (nem. Frau) pa je stanovsko močno zaznamovan in označuje (plemenito) damo, plemkinjo, posredno tudi gospodarico, zapovednico, milostno oz. milostljivo [gospo]. Beseda *minne* pomeni ljubezen približno v današnjem smislu, vendar tudi krščansko ljubezen do bližnjega (lat. *caritas*), ljubezen Boga do človeka in obratno (lat. *amor Dei*), navezanost, naklonjenost, prijateljstvo (lat. *amicitia*), pa tudi čutno ljubezen. Beseda “*tri(u)we*” — kaj bi to lahko bilo drugega kot “zvestoba” (nem. Treue)? — pomeni zanesljivost, spoštovanje vzajemnih zavez in obljub, poštenost, zvestobo, vendar je v rabi tudi za opis odnosa med moškimi in žensko ter med Bogom in človekom, torej kot “ljubezen”. Verz “*si kunde wîbes triwe habn*” (113, 30) — v našem prevodu “vedela je, kaj pomeni ženska zvestoba” — na primer Kühn prevaja kot “sie zeigte wahre Mutterliebe” (“izkazovala je pravo materinsko ljubezen”), Knecht kot (“sie wußte, wie man Treue festhält, daß sie nicht entschlüpft”) (“vedela je, kako se je treba okleniti zvestobe, da se ta ne izmuzne”), Spiewok kot “sie war eine rechte Frau” (“bila je prava ženska”), Stapel pa preprosto kot “sie hatte echte Weibestreue” (“imela je pravo žensko zvestobo”). Dobesedni prevod verza “*bî li-*

⁸ Obstaja še prozni prevod izpod peresa Friedricha Knorra in Reinharda Finka iz leta 1940, vendar je bil po vsem sodeč sprejet slabše kot ostali.

⁹ Glej opombo 1 na str. 1.

gens wart gevêrâget dâ” (201, 19) bi bil “tedaj so vprašali glede ležanja [zakoncev] skupaj” oziroma “tedaj so [ju] vprašali glede [njunega] skupnega ležišča”, kar je stiskalnica v Kühnovi glavi uspešno stisnila točno v prvotnih pet besed, namreč “man fragte nach der Eheschließung” (“vprašali so o sklenitvi [oz. použitíju] zakonske zveze”); Knecht to prevaja kot “es wurden da Stimmen laut, die forderten, daß das Paar nun seine Hochzeitsnacht begehen solle” (“tedaj so se zaslišali glasovi, ki so zahtevali, naj zdaj par preživi svojo poročno noč”), Spiewok kot “nun fragte man ihn und die Königin, ob sie ihr Beilager halten wollen”, Stapel pa kot “man fragte [Parzival], ob er das Beilager mit der Königin halten wolle”; slednja prevoda še najbolj ustrezata naši izbiri: “Njega in kraljico so nato vprašali, ali želita, naj se vse pripravi za njuno poročno noč.”

Kot kaŕeta zgornja zgleada, se Wolfram res izraŕa na moč strnjeno, zato sem mu skozi prevajalski blodnjak skušal slediti s karseda čvrsto pripovedno nitjo, vendar pri njenem odvijanju s klobčiča nisem ŕelel varčevati na račun nazornosti in ŕivahnosti. Prizadeval sem si predvsem za tekoče berljiv prevod s čim večjo pomensko zvestobo izvirniku, obenem pa obarvan tako, da bi pred bralčevimi oči vstala čim mikavnejša podoba nemškega visokega srednjega veka.

Zahvale

Na negotovi poti skozi omenjeni blodnjak sta mi s svojim bogatim znanjem o nemški srednjeveški literaturi in posebej o *Parzivalu* pomagala prof. dr. Marija Javor Briški in dr. Jani Virk. Navdušeno sta sprejela prošnjo za strokovni pregled in se zavzeto lotila rokopisa, kolikor jima je pač dopuščal dragoceni čas. Za vse pripombe in nasvete se jima od srca zahvaljujem. Veseli me in v čast si štejem, da je prevod prijazno pozdravil tudi prof. dr. Anton Janko, starosta slovenske germanistike. Po iskrenosti njegovega prvega odziva sem v hipu spoznal, da moj prevajalski trud ni bil zaman. In ko sem mislil, da bom lahko delo ŕe začel pripravljati za tisk, se je *Parzivalovo* romanje med naše bralce kriŕalo s potjo dr. Jana Ciglenceškega, prav tako odličnega poznavalca srednjega veka in raziskovalca Parzivalovih moŕnih korenin na slovenskih tleh. Rokopis je sprejel in pregledoval z natančnostjo in ŕarom, ki se je lahko kosal le z mojim lastnim. Za terminološka pojasnila se zahvaljujem dr. Mihi Kosiju z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa. Hvaleŕen sem dr. Petri Hardt z zaloŕbe Suhrkamp za dovoljenje za prevod in priredbo opomb pod črto, seveda pa tudi gospe Mirjani Frelih, vodji Zaloŕništva Univerze v Novi Gorici, ki mi je — kot vsakokrat doslej — stala ob strani pri običajnih pisarniških nadlogah.

Ljubljana, junij 2019

Simon ŕirca

• Wolfram von Eschenbach. Ilustracija iz *Velike heidelberške pesmarice* (*Codex Manesse*, Zürich, okrog 1300–1340), Univerza v Heidelbergu, Cod. Pal. germ. 848, 149v. Grb na ščitu, praporu in ogrinjalu za konja prikazuje rjavi sekiri na rdeči podlagi, in ti krasita tudi vitezov šlem. Ta grb pripada frankonski gospodi von Zimmern, vendar ni jasno, ali je imel ilustrator v mislih prav to plemiško rodbino. Kateremu družbenemu stanu je pripadal Wolfram in ali je res bil vitez z lastnim grbom, ni znano. Ponatisnjeno v skladu z licenco Creative Commons BY-SA 4.0.

Parzival

Prva knjiga

{1} Ko v srce se ugnezdi dvom, to kmalu zagreni tudi dušo.¹ Človeku je obenem v sramoto in v okras, kadar se — podobno kot pri barvah sračjega perja — neomajnost in možatost prelivata v svoji nasprotji. Toda omahljivec se vendarle lahko radosti, kajti v njem se stikata oba pola: nebesa in pekel. Nestanovitnež je do kraja črn in zato tudi zapisan temini, v sebi trden mož pa stremi k bleščavi.

Preprostim ljudem se ta pernata prispodoba zdi vse prenagla, saj njenemu smislu ne zmorejo priti do dna: izmika se jim kot splašen zajec. Je kot zrcalo² ali slepčeve sanje, ki ponujajo zgolj varljiv odsev s površja. Toda njegov motni lesk je neobstojen in v resnici naredi le bežno veselje. Kdor me poskuša potegniti tam, kjer nikoli ni zrasla niti dlačica, po dlani moje roke, že pozna umetnost pravega prijema. In če bi sam ob tem v strahu kriknil "au", bi to razodelo stanje mojega duha. {2} Naj čvrstost iščem tam, kjer ji je usojeno izginiti kot ognju v studentu ali rosi na soncu?

Pa vendar ne poznam nikogar, naj bo še tako moder, ki ne bi želel izvedeti, kaj od njega terja ta pripoved in s kakšnim dobrim naukom ga utegne nagraditi. S tega vidika je neutrudna: zdaj spusti se v beg, zdaj zapodi v lov, se umakne in takoj zatem znova napade, ponekod graja in drugod odlikuje. Kogar vsi ti preskoki ne zmedejo, je obdarjen z zdravim razumom: tak človek ne obsedi za zapečkom, ne zaide s poti in se vsepovsod in venomer dobro znajde. Zločest, odljuden duh pa je zrel za peklenški ogenj in je za žlahtnost in dostojanstvo kot zrno toče. Njegova iskrenost ima tako kratek rep, da se z njim ne more ubraniti niti vsakega tretjega pika in jo pred brenclji ucvre v gozd.³

¹ V izvorniku: "*Ist zwîvel herzen nâchgebûr, / daz muoz der sêle werden sûr.*" O teh uvodnih verzih in o prologu (prvi štirje razdelki prve knjige) so bile napisane že cele razprave. Kaj pomeni "zwîvel"? Dvom, negotovost, nestanovitnost, (versko) omahljivost, nejevero, odpadništvo, obup? Se ta in naslednje prispodobe navezujejo zgolj na glavnega junaka ali imajo občo veljavo? Po vsej verjetnosti se je Wolfram v prologu poskušal soočiti zlasti s svojim kritikom Gottfriedom von Straßburgom in ga je napisal šele potem, ko je bil že končal prvih šest knjig *Parzivala*.

² Neposredni prevod izvirne besedne zveze "*zin anderhalp ame glase gelîchet*" bi bil "kot zglajen kositer pod steklom". Podoben opis, "tako kakor če barve steklo vrne, / ki za seboj obloge ima svinčene", najdemo pri Danteju (*Pekel*, spev II, verza 89 in 90, prevod A. Capuder).

³ Aluzija na basen, v kateri kravama v zimski noči primrzneto repa. Ena potrpi do odjuge, druga, bolj neučakana, pa se iztrga iz ledenega primeža in je pri tem ob rep, zato se poleti ne more več braniti pred mrčesom.

Tovrstnih razločkov ne namenjam zgolj moškim, z njimi postavljam cilj tudi ženskam: vsaka, ki želi upoštevati moj nasvet, naj dobro premisli, koga bo oboževala in komu izkazovala čast, komu naklonila ljubezen in zaupala svoj ugled, {3} da kasneje ne bo tožila za svojo čistostjo in obžalovala svoje zvestobe. Pred Bogom prosim, naj žlahtne žene vodi prava mera. Sramežljivost⁴ ima ključ do vseh drugih vrtilin, in večjega blagra zanje mi ni treba prositi. Zlagano žensko spremlja zlagan sloves: mar smemo zaupati tankemu ledu, na katerega sije avgustovsko sonce? Tako hitro skopni tudi njen ugled.

Žensko lepoto na dolgo in široko slavijo: toda če je srce prenačeno, jo lahko opevam le kot v zlato vkovano stekleno črepinjo⁵. Pa vendar nima lahke naloge, kdor skuša v ceneno medenino vdlati žlahten rubin z vsemi njegovimi čudežnimi učinki⁶; s tem lahko primerjam pristno žensko dušo. Če ženska ostane zvesta svoji naravi, je ne bom presojal po njeni zunanosti ali po navzven vidnem poklopu njenega srca, in kadar v prsih varuje svojo plemenito čud, je ni mogoče omadeževati.

Če bi se tu lotil celovite primerjave ženske in moške narave, kakor bi to najbolje znal, bi bila pred nami še dolga pot. Raje poslušajte, za kaj gre v naši pripovedi! Govorila vam bo o sreči in trpljenju, {4} spremljala jo bosta veselje in strah. Zdaj pa si zamislite, da sem jaz sam trije ljudje, od katerih vsak zase odtehta mojo umetnost in ima poleg tega še bujno domišljijo⁷ — celo ko bi vam ti trije skupaj poskušali poročati o tem, o čemer vam nameravam pripovedovati sam, bi se znašli v hudi zadregi.

V svojem slogu vam bom predstavil zgodbo, ki priča o neomajni zvestobi⁸, o pristni ženstvenosti žene in resnični možatosti moža, tako premočrtni, da se ni uklonila nobeni sili. Kjer koli se je že boril, je bil kot iz jekla in srce ga nikdar ni pustilo na cedilu; s svojimi zmagovitimi rokami si je priboril visoke časti in velik sloves. Bil je srčen in zorel je počasi — takšnemu junaku velja moj pozdrav. Za ženske oči je bil kot med, njihova srca je izpolnjeval s hrepenenjem in ponujal je varno zatočišče pred vsem zlim. Junak, ki sem si ga izbral za osrednji lik te

⁴ *Scham* (sramežljivost, krepostnost, čistost) sodi med temeljne vrline Wolframove etike, veljavne tako za ženske kot tudi za moške. Pomembno vlogo igra v Gurnemanzevih viteških naukih (razdelek {170}) in velja za eno od glavnih Parzivalovih lastnosti.

⁵ V izvorniku *safer*, z modrim kobaltovim pigmentom obarvana steklovina.

⁶ V srednjem veku so (pol)dragim kamnom pripisovali magične lastnosti.

⁷ Poudarjanje težavnosti pesnikove naloge je pogost izrazni obrazec srednjeveške literature, klasični vzorec pa je znan že iz antike: "Ako imela stotero bi ust in stotero jezikov, / zraven pa glas iz železa, ne mogla bi vsega naštet." (Vergil, *Eneida*, spev VI, verza 625 in 626, prevod F. Bradač.) Wolfram je skromnejši in se le "potroji", vendar se obenem tudi postavi z zahtevo po "bujni domišljiji".

⁸ V izvorniku *triuwe*, kar je imelo v Wolframovem času zlasti pravno konotacijo, torej je pomenilo zvestobo v zvezi z določeno pogodbo ali zvestobo vazala do svojega vladarja. Drugotni pomen pojma je zajemal poštenost, stanovitnost, ljubezen do Boga in njegovo ljubezen do ljudi, Wolfram pa besedo uporablja še v smislu krščanske, medčloveške ljubezni. V kontekstu *Parzivala* lahko ta pojem navežemo predvsem na glavne ženske like Herzeloide, Sigune in Condwiramurs, prav tako na Belacane, Jeschute in Cundrie, pa tudi na Parzivala, zlasti v okviru njegovega odnosa do Condwiramurs in njegovega prizadevanja za Anfortasovo odrešenje — in ne nazadnje celo na Boga samega, ki Parzivala s svojo zvesto roko vodi k cilju.

zgodbe, polne čudovitih in osupljivih prigod, na tem mestu v pripovedi seveda še ni rojen.⁹

V krajih s francoskim dednim pravom — in kakor vam je nedvomno znano, tako ravnajo tudi v neki nemški deželi¹⁰ — še dandanes velja, kot je veljalo od nekdaj: {5} vladar je lahko po pravici in brez slabe vesti določil — sliši se neverjetno, vendar je res tako — da očetova dediščina v celoti pripada najstarejšemu sinu. Za mlajše je to pomenilo nesrečo, saj jih je očetova smrt prikrajšala za pravice, ki so jih bili deležni, dokler je še živel. Kar je bilo prej last vseh, je imel zdaj v rokah najstarejši sin sam. Toda moder je bil, kdor se je bil tega domislil, saj je ravno starost tista, ki potrebuje lastnino; mladost je že sama po sebi polna življenjske sile, starost pa zaznamujejo tožbe in bolečine — in nič ni hujšega kot revščina na stara leta. A lahko mi verjamete: pravilo, da razen najstarejšega otroka ostanejo praznih rok celo kralji, grofi in vojvode, je sila nenavadno.

Prav tako je vrli in srčni bojevnik Gahmuret izgubil gradove in deželo, v kateri je njegov oče z vso kraljevsko veličino nosil žezlo in krono, dokler ni padel v viteškem boju. Za starim kraljem so močno žalovali, {6} kajti vse do smrti je ostal načelen in častivreden vladar. Njegov najstarejši sin¹¹ je poklical k sebi kneze iz vsega kraljestva. Prišli so v polni viteški opravi, saj so po pravici pričakovali v dar bogate fevde. Zbrali so se na dvoru, mladi vladar je potrdil njihove privilegije, vsak je dobil svojo posest — zdaj pa poslušajte, kaj so storili! Vsem zbranim, bogatim in revnim, je občutek zvestobe narekoval, naj izrazijo ponižno, toda izrecno prošnjo: kralj naj vendar izkaže bratsko ljubezen in obenem poveča svoj ugled tako, da Gahmureta ne odslovi z miloščino, temveč mu vpričo vseh dodeli posest, kjer bo lahko samostojno vladal svojemu imenu in svobodnemu rodu primerno. Kralja to ni užalilo in rekel je: “S svojo prošnjo ste znali biti zmerni, strinjam se. In ne samo to — zakaj mojega brata ne imenujete kar Gahmuret Anševinski¹²? Anschouwe¹³ je moja dežela, oba lahko nosiva njeno ime.” Plemeniti kralj je nadaljeval: “Svojemu bratu {7} tudi v prihodnje obetam več pomoči, kot mu je v tej naglici lahko obljubim. Ostane naj moj hišni sodrug! Vsem bom dokazal, da naju je pod prsmi nosila ista mati! On ima malo, jaz pa imam vsega v izobilju. Zato mu bom od svojega imetja dajal dovolj, da ne izgubim upanja na zveličanje pri Njem, ki ima edini pravico dajati in jemati.”

⁹ Konec prologa. Roman se začne dolgo časa pred rojstvom glavnega junaka. To je v običajni shemi takratnih del tako nenavadno, da nas Wolfram na to izrecno opozori. Tako imenovana “Gahmuretova predzgodba” (prva in druga knjiga *Parzivala*) nima vzporednice pri Chrétien. Wolframu je bila nemara dostopna še kakšna druga francoska predloga ali pa je uporabil posamezne motive iz različnih srednjevisokonemških in starofrancoskih romanov.

¹⁰ Ni jasno, za katero deželo gre. Načelo prvorojenstva (primogeniture) v Wolframovem času očitno v Nemčiji ni veljalo. Celo v Franciji okrog leta 1200 ni bilo splošno sprejeto, z izjemo njenega zahodnega dela, ki je tedaj sodil pod angleško krono (Normandija in Bretanja).

¹¹ Za njegovo ime, Galoes (*Gâlôes*), izvemo šele v razdelku {80}.

¹² V nadaljevanju vzdevek Gahmureta in njegovega sina Feirefiza.

¹³ Verjetno gre za francoski Anjou, a celo v tem primeru ni jasno, ali je imel Wolfram v mislih tudi kraljevsko hišo Anjou-Plantagenet, ki je od leta 1154 vladala v Angliji in zahodni Franciji.

Ko so mogočni knezi spoznali, da je njihov gospod ravnal tako pošteno, je bil to zanje dan radosti, in drug za drugim so se mu globoko priklonili. Toda zdaj tudi Gahmuret ni več molčal; prisluhnil je nareku svojega srca in kralju ljubeznivo dejal: “Gospod moj in brat! Ko bi želel živeti pod isto streho z vami ali s kom drugim, bi mi bilo nedvomno mehko postlano. Toda premislite — saj ste širokogrudni in poleg tega tudi modri — ali bi to tudi zares pripomoglo k moji časti, in mi ustrezno svetujte ter priskočite na pomoč. Ne premorem drugega kot viteški oklep¹⁴: ko bi mogel že v tej opravi storiti več, dejanja, po katerih bi užival sloves povesod, kjer bi beseda nanesla name!” {8} Nato je nadaljeval: “Imam šestnajst oprod, od katerih jih ima le šest oklepe. Dajte mi še štiri paže, dobro vzgojene in visokega rodu. Za nič ne bodo prikrajšani, kar utegne upleniti moja roka. Vleče me v svet, ki sem ga že nekoliko spoznal. Morda me bo spremljala sreča in izkusim naklonjenost kake plemenite gospe. Če ji bom nato smel služiti — in če bom tega sploh vreden — bom naredil, kar mi bo svetoval zdrav razum, in ji zvesto stal ob strani. Naj Bog me usmeri na pot takšne sreče! Nekoč, ko je vašemu kraljestvu vladal še najin oče Gandin¹⁵, sva jezdila kot prijatelja: kaj vse sva družno pretrpela zavljo ljubezni! Bili ste vitez in obenem tat¹⁶, saj ste si znali prislužiti naklonjenost in jo obenem skriti pred vsemi očmi. O, ko bi lahko zdaj tudi jaz ukradel takšno ljubezen, ko bi bil tudi sam posvečen v vašo umetnost in deležen iskrene naklonjenosti kakšne dame!”

Kralj je zavzdihnil in dejal: “Ah, da morale so uzreti te moje oči! S svojo lahkomišelnostjo si mi ranil nedotaknjeno srce, {9} in še globlje boš zarezal, če zares se ločiva. Oče nama je zapustil veliko bogastvo, od katerega ti odmerim enak delež, saj si mi nadvse pri srcu. Lesketave dragulje, rdeče zlato, može, orožje, konje, oblačila — od vsega tega iz mojih rok vzemi toliko, da boš lahko ravnal, kot te bo volja, in ostal darežljiv. Tvoj pogum je izjemen: tudi če bi bil rojen v Gylstramu¹⁷ ali prišel iz daljnega Ranculata¹⁸, bi te z veseljem gledal ob svoji strani, kot bi te rad obdržal tudi sedaj, saj ti resnično lahko rečem brat!”

“Gospod moj, hvalite me, ker vam tako narekuje vaša plemenita vzgoja, zdaj pa naj se izkaže še vaša ustrežljivost. Če želite vi in najina mati z menoj deliti premični del očetove zapuščine, bo moj ugled le rastel in se nikoli ne bo zmanj-

¹⁴ Najpomembnejši del vitezove zaščite je bila verižna srajca oziroma halja (verižnjača). V 11. stoletju je imela praviloma kratke rokave in je segala do kolen. Tehtala je vsaj 10 kg in za njeno izdelavo je bilo potrebnih nekaj tednov dela. Zagotavljala je dobro zaščito pred urezninami ob zamahih z mečem, proti udarcem in vbodom pa je bila manj učinkovita. Goleni, kolena in komolce so zavarovali s čvrstjšimi ščitniki, vendar so se ti pojavljali le postopoma: “pravi” modularni oklep za celotno telo je bil še stoletja daleč. V nadaljnjem besedilu kljub temu tudi verižno srajco z vsemi dodatki na kratko imenujemo kar “oklep” (nem. Rüstung). Pod oklepom so vitezi nosili podobleko, nekakšno podloženo tuniko, ki je prav tako segala do kolen in ki naj bi omilila pritisk železja na golo kožo, prek oklepa pa ogrinjalo brez rokavov (*wâpenroc*, nem. Wappenrock), ki je lahko segalo celo do tal: največkrat je bilo ukrojeno iz svilene tkanine živahnih barv in pogosto okrašeno v skladu z vitezovo individualno simboliko. Glej tudi opombo 11 na str. 64.

¹⁵ Izvor imena Gandin (*Gandin*) ni pojasnjen. Za Trevrizentovo presenetljivo izpeljavo iz krajevnega imena *Gandîne* glej opombo 196 na str. 253.

¹⁶ V izvorniku *minnediep* (“ljubezenski tat”), torej diskreten, uvideven, skriven ljubimec.

¹⁷ Neidentificiran kraj, ki simbolizira nedosežno dalj.

¹⁸ Hromgla (*Hromklâ*) ob zgornjem Evfratu, od leta 1147 sedež metropolita armenske cerkve.

šal.¹⁹ Toda moje srce stremi višje — še sam ne vem, zakaj mi tako živahno bije, da mi prsi, tu na levi, kar kipijo. Ah, kam me žene hrepenenje? Če mi bo usojeno, bom skušal to dognati, in zdaj je napočil dan slovesa.”

Kralj je privolil in mu podaril še več, kot je zahteval: {10} pet izbranih in preizkušenih konj, najboljših v vsej deželi, pogumnih, krepkih in iskrih, mnogo dragocenega zatega posodja in še nekaj palic zlata. Prav nič zlovoljen mu je namenil še štiri potovalne skrinje in dal vanje natrositi dragih kamnov, da so bile zvrhano polne. Oprode, ki so pomagali pri teh opravilih, so bili dobro oblečeni in na konjih.

Ko je nato Gahmuret stopil k svoji materi in ga je ta tesno objela, se nihče ni mogel upreti žalosti. “*Fils du roi Gandin*,²⁰ mar res nočeš ostati ob meni?” je rekla dobrosrčna žena. “Ah, jaz sem te nosila v telesu, pa vendar si tudi Gandinov otrok. Je mar Bog pomočni oslepel ali oglušel, da me noče uslišati? So mi res usojene nove skrbi? Živost svojega srca in sladkobo svojih oči sem že pokopala — mi hoče pravični sodnik uropati še več? Zlagana je bajka, ki jo pripovedujejo o Njegovi pomoči, saj me očitno pušča vnemar.”

{11} Mladi Anševinec je rekel: “Bog naj vas utolaži, milostljiva, za smrt mojega očeta: oba ga po pravici objokujeva. Toda o meni od nikogar ne boste dobili vesti, ki bi vas razžalostila. Želja po slavi me žene v svet, viteškim dejanjem naproti. Tako mi je usojeno, gospodarica.”

Kraljica mu je odvrnila: “Sin moj, ker si se s telesom in dušo predal iskanju visoke ljubezni, ne bodi vzvišen nad tem, kar ti iz svojega imetja dajem za popotnico. Ukaži svojim komornikom, naj pridejo k meni po štiri težke potovalne skrinje; v njih boš našel široke proge še neprirezane svile in veliko dragocenega žameta. Ljubi otrok, naj zaslišim, kdaj se povrneš — s tem me osrečiš.”

“Saj vendar ne vem, blagorodna, katere dežele me bodo še videle. Toda naj me pot zanese kamor koli — z menoj ste ravnali plemenito in me velikodušno opremili v skladu z mojo viteško častjo. Tudi kraljevo ravnanje ob slovesu me obvezuje, da mu še naprej vdano in hvaležno služim. Verjamem, {12} da ga boste imeli zato še bolj v časteh, pa naj se z menoj zgodi kar koli.”

Kot nam pripoveduje zgodba²¹, je neustrašni junak poleg tega od neke dame v znamenje naklonjenosti dobil še dragotino²² v vrednosti tisoč mark²³. Še danes se noben Jud, ki posoja denar proti jamstvu, ne bi branil takšnega za-

¹⁹ V izvirniku “*sô stige ich ûf und ninder abe*”, v dobesednem prevodu “se bom le vzpenjal in nikoli spuščal”, kar lahko razumemo kot aluzijo na Fortunino kolo.

²⁰ Fr. “sin kralja Gandina”.

²¹ Prvi sklic na predlogo, še večkrat ponovljen v nadaljevanju, čeprav po vsem sodeč Gahmuretova zgodba iz prve in druge knjige nima neposredne predloge.

²² V izvirniku *kleinœt(e)* (nem. Kleinod), dragocenost, talisman, predmet, ki ga je dama podarila vitezu v znamenje ljubezni. Praviloma je šlo za del njenega oblačila, največkrat iz plemenitejše tkanine, ki si ga je vitez simbolično pričvrstil na sulico, ščit ali šlem.

²³ V izvirniku *marc*, kar je prvotno pomenilo palico plemenite kovine z uradnim žigom, v srednjevisokonemški literaturi pa označuje utežno enoto, zlasti za srebro. Najbolj razširjena kölnska srebrna marka je okrog leta 1200 tehtala približno 230 gramov. Kasneje je ime uteži prevzel kovanec, katerega vrednost je nenehno padala (leta 1873 je 45 mark ustrezalo funtu srebra).

stavka. Vse to mu je poslala njegova ljubljena.²⁴ Viteška služba ga je nagradila z žensko ljubeznijo in njenimi slastmi, toda koprnenja ni bil ozdravljen nikoli.

Slovo je vzel junak. Matere, brata, dežele ni videl nikoli več. Za mnoge je bila to bridka izguba. Vsakdo, ki mu je pred odhodom izkazal še tako drobno pozornost, je bil namreč v obilju deležen njegove hvaležnosti. Zdelo se mu je, da mu izkazujejo prevelike časti, in bil je tako plemenito vzgojen, da mu sploh ni prišlo na misel, da mu to dolgujejo. Razmišljal je pošteno in premočrtno. Kadar nekdo sam sebi poje slavo, se nas hitro polasti nejevera: spregovorijo naj raje njegovi sopotniki in tisti, {13} ki so bili priča njegovim dejanjem v tujih deželah — njihovim besedam bo lažje verjeti.

Gahmuret je vse življenje ohranil občutek za pravo mero; drugačnega vodila ni iskal. Bahal se je le poredko. Pustil si je izkazovati časti, vendar se je ob tem počutil nelagodno; objestnost mu je bila tuja. Toda vrli mož je sklenil, da se ne bo pridružil spremstvu nikogar, ki na glavi nosi krono, najsi bo to kralj, cesar ali cesarica — služil bo le tistemu, v čigar rokah je najvišja oblast, tistemu, ki vlada, do koder seže pogled. To je bila njegova srčna želja.

Na uho mu je prišlo, da tak vsemogočni vladar živi v Bagdadu²⁵: podložni da sta mu dve tretjini sveta ali še več. Njegovo pogansko ime je zvenelo vzvišeno — rekli so mu kalif²⁶. Nihče se ni mogel upreti njegovi moči, zato so se mu mnogi kralji udinjali kot vazali, podložne so mu bile kronane glave. Kalifi vladajo še danes. In poglejte: kakor v Rimu negujejo krščansko vero, h kateri nas zavezuje krst, tam velja poganski red: Bagdad si jemlje lastno papeško pravico — kar se nikomur ne zdi narobe — {14} in kalif je tisti, ki odreja pokoro za grehe.

Dvema bratoma iz Babilona²⁷, Pompeju in Ipomidonu²⁸, je kalif vzel mesto Ninive²⁹, ki je bilo že od nekdaj v lasti njunih prednikov. Upirala sta se mu na vso moč. Ravno tedaj je tja prišel mladi Anševinec. Kalif je z njim ravnal karseda ljubeznivo, in tako je plemeniti Gahmuret kot najemnik stopil v njegovo službo. Imejte razumevanje za to, da je moral zdaj nositi drugačen grb, kot mu ga je zapustil njegov oče Gandin.³⁰ V skladu s svojimi upi in stremljenjem si je dal v svojo sedelno odejo vdelati podobo sidra³¹, ukrojeno iz belega hermelinjega krzna, enaka znamenja pa je nosil tudi na ščitu in oblačilih. Še bolj zelena od smaragda je bila njegova jezdna oprava, barvita kot *achmardi*³². Iz te svilene

²⁴ Za ime te prijateljice (*friundin*) izvemo šele v razdelku {76}: Ampflise, kraljica Francije.

²⁵ V izvorniku *Baldac*, kot so običajno pisali v latinskih kronikah. Bagdad, ustanovljen leta 762, leži ob reki Tigris, približno 100 km severno od ruševin starega Babilona. V 10. in 11. stol. je bil Bagdad sedež abasidskega kalifa ter kulturno in gospodarsko središče islama z 800.000 prebivalci.

²⁶ V izvorniku res eksotično zveneči *bāruç*, po hebrejski besedi *bārūç* = "blagoslovljeni". Zakaj Wolfram kalifa na tem in drugih mestih imenuje s to neobičajno besedo, ni pojasnjeno.

²⁷ Mišljen je verjetno egiptovski *Babylon* (stari Kairo), ne antični Babilon južno od Bagdada.

²⁸ Imeni, verjetno izposojeni iz francoskih ali srednjevisokonemških pesnitev z antično tematiko.

²⁹ Asirsko mesto Ninive ob Tigrisu, uničeno leta 612 pr. n. št. Tu je ime verjetno uporabljeno namesto sosednjega Mosula: latinske kronike so pogosto navajale antična imena poleg sodobnih.

³⁰ V očetovem grbu je bil upodobljen črn panter.

³¹ Gahmuret kasneje pojasni sidro kot simbol iščočega viteza.

³² Dragocena svilena tkanina arabske izdelave, verjetno pretkana z zlatimi nitmi.

• Gahmuret od svoje matere dobi prstan kot poslovljno darilo. Slika iz hagenavskega rokopisa (okrog 1443-1446), Univerza v Heidelbergu, Cod. Pal. germ. 339, 12r. Ponatisnjeno v skladu z licenco Creative Commons BY-SA 4.0. (Velja tudi za vse slike v nadaljevanju.)

• Gahmuret (levo, s klobukom) v spremstvu oprode zapušča domovino. Slika iz hagenavskega rokopisa, Univerza v Heidelbergu, Cod. Pal. germ. 339, 5v.

tkanine, še finejše od brokata, si je dal izdelati ogrinjalo za oklep in površnik³³, ki sta bila povsod prešita s sidri in pretkana z zlatimi vrvicami.

Toda njegova sidra se še niso spustila, našla mu niso še niti kotička v kaki deželi, {15} se nikjer zasadila v zemljo. Njihov lastnik je moral to grbovno breme kot tujec nositi še naprej, iz dežele v deželo, toda kljub temu, da ga je ves čas spremljala podoba sidra, se nikjer ni zadržal ali si odpočil. Koliko dežel je prejezdil, koliko objadral? Če naj bi vam odgovor na to vprašanje podkrepil s prisego, vam lahko le s svojo viteško častno besedo zagotovim: toliko, kolikor jih našteva pripoved — drugih prič nimam. Iz nje izvemo, da je po svoji silni moči slovel v poganskih deželah od Maroka do Perzije; njegova roka je zmagovala tudi drugod, v Alepu in Damasku, povsod, kjer se je ponudila priložnost za spopad, v Arabiji in pred Arabijem³⁴, tako da se mu naposled nihče ni več drznil zoperstaviti — tak sloves je dobil. Njegovo srce je hlepelo po slavi. Pred njim so zbledela in se v nič razblinila dejanja vseh drugih vitezov; to je izkusil vsak, ki se je z njim spustil v dvoboj. Tako so o njem govorili v Bagdadu.

{16} Toda njegova življenjska moč ga je neutrudno gnala dalje in odpravil se je v kraljestvo Zazamanc³⁵. Tam so vsi žalovali za Isenhartom³⁶, ki je izgubil življenje v službi dame. Koprnel je po ljubki, iskrivi Belacane³⁷, ki pa mu ljubezni ni vračala, zato ga je njegovo neuslišano hrepenenje pognalo v smrt. To so maščevali njegovi sorodniki v odprtem boju ali z napadi iz zasede. Na kraljico so pritiskali s svojo vojsko, vendar se je neustrašno branila. Ravno tedaj je Gahmuret prispel v njeno deželo, ki jo je bil že poprej s svojim ladjevjem opustošil Škot Vridebrant³⁸, preden je znova odplul.

Zdaj pa prisluhnite, kako se je godilo našemu vitezu. Vihar ga je z morja vrgel na obalo, da je komaj ostal pri življenju. Mnoge oči so ga spremljale, ko je prijadral v pristanišče pred kraljičino palačo. Ozrl se je po okolici: okrog mesta je stala vrsta šotorov, med njimi je bila le vrzel ob pristanišču, kjer sta bili utaborjeni močni vojski. Zanimalo ga je, kdo gospodari v tej utrdbi, {17} saj še nikoli ni slišal zanjo in tudi njegovi posadki ni bila znana. Njegovim slom so na gradu ljubeznivo pojasnili, da je to Patelamunt³⁹, in ga pri vseh svojih bogovih rotili, naj jim pomaga: šlo naj bi za nič manj kot za boj na življenje in smrt.

³³ Svilen ali volnen površnik (*kursît*) so verjetno nosili nad ogrinjalom za oklep.

³⁴ Wolfram je verjetno zmotno tolmačil starofrancoski in latinski izvornik (*Arâbîe* oziroma *Arâbî*) kot različni imeni (za deželo oziroma mesto): v resnici obe pomenita deželo Arabijo.

³⁵ Neznana dežela s temnopoltim prebivalstvom (glej razdelek {17}), domnevno v vzhodni Afriki, morda Etiopija, nemara pa ima Wolfram v mislih tudi deželo v Indiji, saj so Indijci v srednjem veku veljali za *Môren* (Mavre). V prid Indiji bi utegnili govoriti tudi ime glavnega mesta Patelamunt (prav tako {17}) in Feirefizovi kasnejši stiki z indijsko kraljico. Možno je tudi, da si je Wolfram ime izposodil iz *Pesmi o Nibelungih*, kjer pomeni svilo oziroma kraj, kjer izdelujejo svilo.

³⁶ Isenhart, kralj *Azagouca* in Belacananin častilec, je bil sicer *Môr*, vendar je nosil germansko ime, tako kot njegov bratranec Vridebrant.

³⁷ Temnopolta kraljica Zazamanca.

³⁸ Škotski kralj, nečak Isenhartove matere; ta je potemtakem utegnila biti kristjanka.

³⁹ Nemara pristaniško mesto Patala (Patalis Portus) v delti reke Ind. Končnico *-mund* je mogoče tolmačiti kot "hrib" (fr. mont) ali "[rečno] ustje" (nem. Mündung). Možna bi bila tudi asociacija z mestom Palaesimundus, ki ga Plinij navaja kot glavno mesto Cejlona.

Ko je mladi Anševinec slišal za njihovo silno stisko, se jim je proti plačilu — kot je še danes viteški običaj — ponudil v službo, ali pa naj bi ga, tako je menil, kako drugače nagradili za to, da srd sovražnikov prevzame na svoja pleča. Vsi, ranjeni in zdravi, so mu nato kot iz enih ust odgovorili: vzame naj si vse njihove drage kamne in zlato, z njimi bo razpolagal po svoji volji in pri njih gosposko živel. Toda Gahmuret ni bil na tesnem z denarjem, saj je iz Arabije s seboj prinesel mnogo zlatih palic. In temni kot noč⁴⁰ so bili vsi ti ljudje iz Zazamanca — pri njih, si je mislil, se utegnem dolgočasiti. Kljub temu se je odločil za postanek, in gostitelji so si šteli v čast, da so mu lahko namenili najboljše prenočišče.

Dame so se še vedno sklanjale skozi okenske niše {18} in se ozirale nizdol: ogledovale so si Gahmuretove oprode in sijajno opravo njihovega gospoda. Velikodušni junak je nosil ščit, prepreden s hermelinjim krznom in neštetimi progami soboljevine. Kraljičinemu maršalu⁴¹ se je zdelo, da je v njih prepoznal velik lik sidra. To ga je navdalo z zaupanjem, kajti oči so mu govorile, da je tega viteza — ali pač njegov bežni privid — nekoč že videl, in sicer pred Aleksandrijo, v času, ko je mesto oblegal kalif.⁴² Tedaj se s slavnim vitezom ni mogel kosati nihče.

In tako je torej na veselje vseh zbranih véliki mož samozavestno vkorakal v mesto. Naložiti je dal deset tovornih konj in jih voditi po ulicah, za njimi pa je jezdilo dvajset oprod. Pred tem sprevodom je bilo videti njegov pratež, hlapce, kuharje in njihove vajence. Tudi njegovo osebno spremstvo je bilo odlično: za oprodami je jezdilo dvanajst pažev, vsi žlahtnega rodu, dobre vzgoje in uglajenega vedenja; marsikateri od njih je bil Saracen. Za njimi so za povodce vodili {19} osem konj, pregrnjenih z dragocenimi svilenimi odejami⁴³, deveti pa je nosil Gahmuretovo sedlo. Ščit, o katerem sem že govoril, je ob njem nosil čeden oproda. Nato so se zvrstili še nepogrešljivi trobentači⁴⁴, za njimi pa je stopal bobnar, ki je svoj boben⁴⁵ tu in tam vrgel kvišku, da je poletel visoko v zrak. To še ni bilo vse: sledili so jim flavtisti in trije izvrstni goslači⁴⁶. Ves ta sprevod se je brez naglice pomikal naprej, prav na koncu pa je jezdil sam Gahmuret s svojim izkušenim in cenjenim kapitanom.

⁴⁰ Etiopijci so že od antike dalje veljali za črne.

⁴¹ Maršal je sodil med najpomembnejše dvorne uslužbence. Prvotno je bil zadolžen zlasti za konje in hleve, v visokem srednjem veku pa so maršalom zaupali tudi vojaške naloge, organizacijo dvornih praznikov, nadzor nad vzdrževanjem dvora, sprejem gostov in skrb za njihovo nastanitev, pa tudi pripravo prenočišča na vojaških pohodih ali potovanjih.

⁴² Wolframova omemba tega pomembnega pristaniškega mesta v Egiptu se morda navezuje na dejansko obleganje leta 1167: tedaj se je krščanski vladar, kralj Amalrik I. Jeruzalemski, na strani egiptovskega kalifa vmešal v notranje boje za prevlado v islamskem svetu.

⁴³ V izvorniku *zindāle* (lat. sindon), ena od najdragocenejših tkanin srednjega veka.

⁴⁴ V izvorniku *pusūner* (starofr. *bu(i)sine* oziroma srvn. *busīne/pusūne* = trobenta). Tedanje trobente so bile glasne in so imele brneč zven.

⁴⁵ Inštrument z imenom *tambūr* je saracenskega izvora, širše znan pa je postal v času križarskih vojn. Pojavljal se je v mnogih oblikah in je imel največkrat svetel, rezek zven. Posebej radi so nanj igrali v kombinaciji s trobentami. Glasna glasba je izražala moč in bogastvo; takšna demonstracija je bila pomembna zlasti ob vkorakanju v mesto.

⁴⁶ Njihove gosli so ob tej priložnosti bržkone molčale, saj inštrumentov s strunami praviloma niso uporabljali obenem s trobentami.

Vse prebivalstvo tega mesta, moško in žensko, je bilo temnopolto⁴⁷. Ko se je mladi gospod razgledoval naokrog, je videl mnogo poškodovanih ščitov, ki so jih bile grobo prebodle sulice, zdaj pa so bili razobešeni po stenah in vratih. Izza njih so se razlegali kriki in stokanje ranjencev, ki so na posteljah ležali v bližini okenskih niš, da bi se naužili vsaj svežega zraka, če že kljub zdravniški negi niso več mogli upati na ozdravitev. Stali so pred sovražnikom — {20} in tako se godi tistemu, ki nerad beži. Naproti so mu vodili konje s številnimi vbodninami in urezninami, levo in desno pa mu je pogled uhajal proti množicam temnih lepotic s poltjo, črno lesketavo kot krokarjevo perje.

Njegov gostitelj ga je ljubeznivo sprejel, kar se mu je kasneje obrestovalo. Tudi on je bil pogumen mož: z lastnimi rokami je zadal brez števila vbodov in udarcev, ko je poveljeval obrambi pri enih od mestnih vrat. Pri njem je Gahmuret videl mnogo vitezov⁴⁸ z rokami, počivajočimi v opornicah, in obvezanimi glavami. Toda njihove rane so bile takšne, da so se kljub temu še lahko borili; niso jih še zapustile moči.

Gradiščan⁴⁹ tega mesta je svojega gosta prijazno povabil, naj se počuti kot doma: na voljo da mu je on sam z vsem, kar premore. Predstavil ga je svoji soprogi in ta je Gahmureta v pozdrav poljubila, vendar ga to ni nič kaj vzradostilo.⁵⁰ Nekaj malega so použili, nato pa se je maršal nemudoma odpravil h kraljici, {21} od katere si je za dobro novico obetal bogato nagrado⁵¹. Rekel ji je: "Gospodarica, naša stiska se je spremenila v radost. Mož, ki smo ga ravnokar sprejeli medse, je vitez takšnega kova, da bogovom, ki so se nas tako milostno spomnili in ga privedli k nam, na vekomaj dolgujemo zahvalne molitve."

"Povej mi torej, pri svoji zvestobi, kdo je ta vitez!" — "Blagorodna, ta mož je neustrašen bojevnik, kalifov najemnik, sicer pa Anševinec najplemenitejšega rodu. Ah, prav nič si ne prizanaša, kadar se spusti v boj! In kako se izmika in nato po vseh pravih znova napada! Sovražnike res zna naučiti poraza. Videl sem ga, kako veličastno se je boril, ko sta Babilonca⁵² poskušala osvoboditi Aleksandrijo in od tam z vsemi silami prepoditi kalifa. Koliko jih je tedaj moralo sramotno pasti! Ta sijajni junak je tam z lastnimi rokami opravil takšna dejanja, da sovražnikom ni preostalo drugega kot zbežati. Poleg tega sem slišal — in tako menda sodi vsak, ki ga vidi — {22} da v mnogih deželah uživa najvišji sloves in da ga po njem nihče ne prekaša."

"Potemtakem poskrbi, da ga privedeš sem v palačo, kjer bom lahko z njim govorila — kadar in kakor koli boš to pač uredil. Danes imamo vendar dan

⁴⁷ V izvorniku "*moere und moerinne*" ("mavri in mavrinje").

⁴⁸ To so bili verjetno maršalovi ministeriali (pripadniki nižjega plemstva, ki so opravljali vojaško ali upravno službo pri višjem plemiču).

⁴⁹ V izvorniku *burggrāve* (nem. Burggraf), dobesedno grajski grof, vojaški poveljnik gradu ali mesta, pogosto zadolžen tudi za izvajanje sodne oblasti in upravo; v tem primeru obenem maršal.

⁵⁰ Pozdravni poljub je veljal za zelo ceremonialno dejanje in se je spodobil samo med osebam enakovrednih položajev.

⁵¹ V izvorniku *botenbrôt*, dobesedno "kruh za sla" oziroma "kruh za [dobro] novico". Prvotno so bile nagrada res tri rezine kruha.

⁵² Brata Pompej in Ipomidon.

premirja, torej bi nemara ta junak lahko prijezdil k meni — ali naj se raje jaz odpravim k njemu? Barva njegove polti je drugačna od naše: ah, da ga le to ne bi odvrnilo! Poprej bi želela od svojih dvorjanov še nasvet, ali naj mu izkažem vso čast. In ko se naposled odloči stopiti predme, kako naj ga sprejemem? Je dovolj žlahtnega rodu, da si zasluži moj pozdravni poljub?”

“Gospodarica, nedvomno je kraljevske krvi; za to vam jamčim s svojim življenjem. Vašim knezom, milostljiva, bom naročil, naj se pražnje oblečejo in čakajo tu pri vas, dokler ne prijezdiva, prav takšno navodilo pa dajte tudi svojim dvornim damam. Zdaj torej nemudoma odjezdim in vam pripeljem plemenitega gosta, ki se še nikdar ni izneveril svoji priljudnosti.”

Nihče ni stal križem rok; maršal je brez obotavljanja izpolnil prošnjo svoje gospodarice. Gahmuretu so urno {23} prinesli slavnostna in — tako sem slišal — dragocena oblačila, ki si jih je takoj nadel. Nanje so bila prišita težka sidra iz arabskega zlata, kot je sam zahteval. Nato se je mož, ki je vselej znal nagraditi ljubeznivost, zavihtel na konja: tega je nekoč v dvoboju z Gahmuretom jezdil eden od Babiloncev, ki pa je klavrno končal na tleh, s sulico pahnjen iz sedla.

Ga je spremljal tudi njegov gostitelj? Seveda, in to z vsemi svojimi vitezi, ki so se tega nadvse veselili. Družno sta odjezdila in naposled razjahala pred palačo, kjer so se bili medtem zbrali številni vitezi v najlepših opravah. Pred Gahmuretom so stopali njegovi paži, po dva in dva z roko v roki. Mnogo dam je videl njihov gospodar, najčudoviteje oblečenih.

Ko so oči mogočne kraljice zagledale Anševinca, so v njeno srce vlile silno bolečino. Pogledu na sijajnega moža se ni mogla upreti, in naj je to hotela ali ne, ji je naval ljubezni do kraja razprl srce, ki ga je dotlej zapirala čednost. Stopila mu je nekaj korakov naproti in ga prosila za pozdravni poljub, {24} nato pa prišla za roko in popeljala k zidu, obrnjenemu proti sovražnikovi strani. Tam sta v široki okenski niši sedla na prešito odejo, položeno prek mehke pernice.⁵³ Če je na tem svetu še kaj, kar je svetlejše od luči dneva, to gotovo ni ta kraljica.⁵⁴ Resda je bila ženstvena in ponosne drže, toda njeno obličje ni spominjalo na orošeno vrtnico, kajti črn je bil njegov lesk. Njena krona je bila iz prosojnega rubina⁵⁵, skozi katerega je bilo mogoče dobro videti njeno glavo. Gospodarica je svojemu gostu rekla, da jo je njegov prihod vzradostil: “Gospod moj, veliko dobrega sem slišala o vaših viteških dejanjih. Zaupam vaši dobri vzgoji in upam, da mi ne zamerite, če vam zdaj še jaz potožim o tegobi, ki tare moje srce.”

“Moja pomoč, blagorodna, vam ne uide. Kar vas je ogrožalo ali vas še ogroža, bom prepodil z lastnimi rokami — služile vam bodo. Toda en sam mož sem, in četudi bo vsakdo, ki vam je storil ali vam hoče storiti zlo, trčil ob moj ščit, to na sovražnika ne bo naredilo velikega vtisa.”

⁵³ V srednjem veku še niso poznali oblazinjenega pohištva. Za večje udobje so si pomagali z blazinami, napolnjenimi s puhom, perjem ali volno (*bette*), položenimi čez podložene (in včasih prešite) odeje (*kulter*).

⁵⁴ Wolframu so pri srcu tovrstne šaljive negacije izraznih obrazcev.

⁵⁵ Ni nujno, da to razumemo pars pro toto: tudi pokrov Gahmuretove krste Wolfram v razdelku {107} opisuje kot (en sam) prosojen *rubin*.